Sygn. akt II CSK 82/11

WYROK
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 12 października 2011 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Jan Górowski (przewodniczący)
SSN Teresa Bielska-Sobkowicz
SSN Anna Kozłowska (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa M. P.i innych ,
przeciwko Skarbowi Państwa - Ministrowi Rolnictwa i Rozwoju Wsi
o zapłatę,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 12 października 2011 r.,
skargi kasacyjnej strony pozwanej
od wyroku Sądu Apelacyjnego
z dnia 1 września 2010 r.,

uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania pozostawiając temu Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania kasacyjnego.

Uzasadnienie

Wyrokiem z dnia 6 maja 2010 r. Sąd Okręgowy zasądził od Skarbu Państwa reprezentowanego przez Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi na rzecz powodów :

– M. P. i R. P. po 42.006 zł,
– M. S., I. P., T. P. i P. P. po 14.002 zł,
– K. P. 112.016 zł,
– J. P. 56.008 zł,
– S. M., I. M., K. S. i J. S. po 84.012 zł,
– J. G. 168.024 zł –
wszystkie te kwoty z ustawowymi odsetkami od dnia 9 września 2008 r. do dnia zapłaty; oddalił w pozostałej części powództwo skierowane przeciwko Skarbowi Państwa i w całości skierowane przeciwko Gminie R. oraz orzekł o kosztach procesu zasądzając je od pozwanego Skarbu Państwa na rzecz każdego z powodów. Nadto, wobec oddalenia powództwa w stosunku do Gminy R., zasądził na jej rzecz od każdego z powodów koszty zastępstwa procesowego, łącznie 7217 zł.

W motywach rozstrzygnięcia Sąd Okręgowy ustalił, że powodowie są następcami prawnymi pod tytułem ogólnym A. P. i S. P., właścicieli nieruchomości położonej w miejscowości R., gmina R. stanowiącej działki nr 745/2, 745/5, 745/53, 747/5, 747/6 o łącznej powierzchni 0,5507 ha. Decyzją z dnia 19 września 1961 r. Wydziału Rolnictwa i Leśnictwa Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w P. nieruchomość została przejęta na własność Państwa w trybie przepisów dekretu PKWN z dnia 6 września 1944 r. o reformie rolnej. Decyzja ta została utrzymana w mocy decyzją Ministra Rolnictwa i Reform Rolnych z dnia 5 lipca 1962r. Przejąwszy wskazane działki, Państwo przekazało je na własność osobom fizycznym, które władały nimi jak właściciele. Następnie osoby te przeniosły własność nieruchomości na pozwaną Gminę R. i obecnie ta Gmina jest właścicielem działek. Działki przeznaczone zostały pod drogi.

Decyzją z dnia 31 maja 2006 r. Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi uznał powołane wyżej decyzje, w części dotyczącej m.in. wymienionych działek, za nieważne. Decyzja ta jest ostateczna. Nieruchomości stanowiące wymienione działki, według stanu z daty ich przejęcia na własność przez Skarb Państwa, a według cen obecnych, mają wartość 840.119 zł. Powód M. P. działając w imieniu własnym i pozostałych spadkobierców S. i A. P., pismem z dnia 14 września 2006 r.

wezwał Gminę R. do wydania nieruchomości. Ostatecznie, pismem z dnia 5 maja 2008 r. Gmina odmówiła wydania i uznania jakichkolwiek roszczeń powodów.

W ocenie Sądu Okręgowego powództwo skierowane przeciwko Skarbowi Państwa było uzasadnione. Skarb Państwa na podstawie art. 417^1 § 2 k.c. ponosi odpowiedzialność odszkodowawczą za szkodę jakiej doznali powodowie na skutek wydania wadliwych decyzji administracyjnych. Mimo że stwierdzono nieważność tych decyzji, co oznacza skutek ex tunc, po ich wydaniu doszło do zdarzeń prawnych, które miały wpływ na prawo własności powodów. Skarb Państwa przejmując nieruchomość na podstawie prawomocnej decyzji administracyjnej wprawdzie nie nabył własności, stał się jednak samoistnym posiadaczem. Przekazał działki osobom fizycznym, które, choć wówczas nie nabyły własności, władały nimi jak właściciele i na skutek upływu czasu nabyły tę własność przez zasiedzenie, z dniem 1 stycznia 1975 r.; następnie osoby te, bądź ich następcy prawni, własność nieruchomości przenieśli na Gminę R. Tym samym wskutek wydania nieważnych decyzji administracyjnych w majątku powodów powstała szkoda równa wartości prawa własności nieruchomości objętych pozwem. Uwzględniając ustaloną wartość nieruchomości, zasądził Sąd na rzecz powodów kwoty wskazane w sentencji wyroku obliczone stosownie do wysokości ich udziałów w jakich nabyli prawa w spadku po małżonkach P. Powództwo skierowane przeciwko Gminie R. zostało oddalone jako nieuzasadnione.

Apelację Skarbu Państwa – Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi Sąd Apelacyjny oddalił wyrokiem z dnia 1 września 2010 r. Sąd Apelacyjny wskazał, że nie podziela stanowiska Sądu pierwszej instancji, że osoby, które władały nieruchomościami na podstawie decyzji administracyjnych z 19 lipca 1961 i 5 lipca 1952 r. nabyły ich własność w drodze zasiedzenia. Zdaniem Sądu, osoby te uzyskały prawo własności na podstawie art. 1 ustawy z dnia 26 października 1971 r. o uregulowaniu własności gospodarstw rolnych. Fakt, iż oznaczone osoby były wpisane do ksiąg wieczystych jako właściciele świadczy, że posiadały tytuł prawny do tych nieruchomości, a pozwany nie obalił domniemania wynikającego z wpisu w księdze wieczystej. Nadto Sąd powołał art. 5 ustawy o księgach wieczystych i hipotece, co ostatecznie prowadziło, zdaniem Sądu, do wniosku, że

Gmina nabyła własność działek gruntu objętych, uznanymi za nieważne, decyzjami administracyjnymi.

Skargę kasacyjną od wyroku Sądu Apelacyjnego wniósł pozwany zarzucając naruszenia prawa materialnego, a to art. 417^1 § 2 k.c. w związku z art. 361 § 1 k.c., art. 1 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 26 października 1971 r. o uregulowaniu własności gospodarstw rolnych (Dz. U. nr 27, poz. 250 ze zm.) i art. 481 k.c.

Skarżący domagał się uchylenia zaskarżonego wyroku i przekazania sprawy Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna jest uzasadniona.

Wadliwość decyzji administracyjnych, na podstawie których poprzednicy prawni powodów utracili własność nieruchomości, została stwierdzona decyzją nadzorczą z dnia 31 maja 2006 r. Zgodnie z uchwałą pełnego składu Izby Cywilnej z dnia 31 marca 2011 r. III CZP 112/10 do roszczeń o naprawienie szkody wyrządzonej ostateczną decyzją administracyjną wydaną przed dniem 1 września 2004 r., której nieważność lub wydanie z naruszeniem art. 156 § 1 k.p.a. stwierdzono po tym dniu, ma zastosowanie art. 160 § 1, 2. 3 i 6 k.p.a. Rozstrzygnięcie o odszkodowaniu na podstawie art. 160 k.p.a, podobnie zresztą jak i na podstawie przepisów kodeksu cywilnego o odpowiedzialności deliktowej, nie uchyla obowiązku udowodnienia przesłanek tej odpowiedzialności. Stwierdzenie nieważności decyzji administracyjnej stanowi tylko wypełnienie podstawowej przesłanki tej odpowiedzialności jednakże nie przesądza w sposób wiążący o istnieniu w szczególności normalnego związku przyczynowego pomiędzy wadliwą decyzją a dochodzoną szkodą.

Decyzje administracyjne dotyczące nieruchomości stanowiącej własność poprzedników prawnych powodów zostały uznane za nieważne. Prawidłowe jest stanowisko sądów, że skutek wsteczny jaki wywołuje w takiej sytuacji decyzja nadzorcza oznacza, że własność powinna nadal przysługiwać powodom. Sąd jednak ustalił, że powodowie własność tę utracili na skutek zdarzeń, które miały miejsce w okresie między wydaniem wadliwych decyzji a stwierdzeniem ich nieważności. Za zdarzenie to sąd pierwszej instancji uznał po pierwsze zasiedzenie, a po wtóre obrót działkami, zaś Sąd Apelacyjny – nabycie własności

na podstawie przepisów ustawy z 26 października 1971 r. o uregulowaniu własności gospodarstw rolnych i również obrót. W zakresie pierwszego, niejako sprawczego zdarzenia, które następnie pozwalało dokonywać obrotu nieruchomościami, to jest nabycia własności w trybie powołanej przez Sąd Apelacyjny ustawy, stanowisko Sądu Apelacyjnego jest równie dowolne jak zakwestionowane przezeń stanowisko Sądu pierwszej instancji co do zasiedzenia. Nie ma w sprawie żadnych dowodów pozwalających stwierdzić nabycie własności w tym trybie, zresztą nie wiadomo przez kogo. Ponadto nie jest wiadomo czy Sąd miał na uwadze nabycie jeszcze dotychczas niepotwierdzone postanowieniem sądu czy też wyraził przekonanie, że dowody takie, w postaci bądź decyzji bądź orzeczenia sądu już istnieją. Gdyby Sąd miał na względzie tę drugą sytuację, to zauważyć należy, że jeżeli z istniejących do 2006 r. wpisów w księgach wieczystych wynikało, iż nieruchomość stanowiła własność Skarbu Państwa, uzyskanie decyzji administracyjnej lub orzeczenia sądu stwierdzającego nabycie było wątpliwe z uwagi na treść art. 3 ustawy.

Mieć też należy na uwadze, że nabycie nieruchomości od osoby wpisanej do księgi wieczystej, ale niebędącej właścicielem, prowadzi do nabycia własności tylko wówczas gdy podstawę tego nabycia stanowi odpłatna czynność prawna (art. 5 i art. 6 ustawy o księgach wieczystych i hipotece). Z ustaleń dokonanych przez Sąd Apelacyjny nie wynika, aby wszystkie wymienione przez ten Sąd czynności obrotu miały charakter odpłatny.

W świetle powyższego, nie było dostatecznych podstaw do twierdzenia, że powodowie ponieśli szkodę polegającą na definitywnej utracie prawa własności, czyli wyrażającą się kwotą odpowiadającą wartości utraconego prawa.

Jak wyżej wskazano, obowiązek naprawienia szkody istnieje wówczas gdy pomiędzy zdarzeniem sprawczym a szkodą istnieje normalny związek przyczynowy (art. 361 k.c.). Sąd ograniczył się do wskazania zdarzenia sprawczego i do stwierdzenia, że nastąpiła definitywna utrata prawa, nie rozważał jednak tych zdarzeń w aspekcie przyczynowości. Skarżący ma rację, że decyzje, w stosunku do których stwierdzono nieważność, nie mogły tym samym spowodować utraty własności. Przyczyną utraty prawa własności, o ile ta okoliczność zostanie udowodniona w sposób nie nasuwający wątpliwości, nie były

decyzje wydane w latach 1961-1962. Związek przyczynowy jest w okolicznościach sprawy wieloczłonowy, zatem rzeczą Sądu było ocenić czy pomiędzy poszczególnymi jego ogniwami zachodzi zależność przyczynowa, każde bowiem ogniwo tego związku z osobna podlega ocenie z punktu widzenia kauzalności (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 27 lutego 2004 r. V CK 279/03 LEX nr 602086, z dnia 14 marca 2002 r., IV CKN 826/00, z dnia 10 kwietnia 2000 r., V CKN 28/00 - nie publ., z dnia 10 grudnia 1952 r. C 584/52, PiP 1953, nr 8-9, str. 366).

Za uzasadniony poczytać należy również zarzut naruszenia art. 481 k.c. Sąd Apelacyjny zaaprobował zasądzenie odsetek za opóźnienie od dnia 9 września 2008 r., który to dzień był dniem następnym po dniu doręczenia pozwanemu odpisu pozwu. Sąd Najwyższy w składzie rozstrzygającym sprawę niniejszą przychyla się do poglądu wyrażonego w wyroku z dnia z dnia 16 kwietnia 2009 r. I CSK 524/08 (OSNC-ZD 2009/4/106), że w razie ustalenia odszkodowania, zgodnie z zasadą wyrażoną w art. 363 § 2 k.c., według cen z chwili wyrokowania, należy się ono w tej wysokości, gdy ceny te były wyższe od występujących wcześniej, dopiero od tej chwili. Dopiero od tej chwili można zatem mówić o opóźnieniu się dłużnika w zapłacie odszkodowania ustalonego według tych cen i w konsekwencji dopiero od tej chwili można zasądzić od niego odsetki za opóźnienie. Jeżeli odszkodowanie ustalone według cen z chwili wyrokowania jest wyższe od odszkodowania należnego we wcześniejszym terminie płatności i żądanych od niego odsetek za okres od tego terminu do chwili wyrokowania, zasądzenie, oprócz odsetek za opóźnienie od daty wyrokowania, żądanych uprzednio odsetek prowadziłoby do kompensaty uszczerbku pokrytego już przez kwotę odszkodowania ustalonego zgodnie z zasadą przewidzianą w art. 363 § 2 k.c. Powyższych okoliczności Sąd Apelacyjny nie miał na uwadze.

Z przyczyn przeto wyżej przedstawionych Sąd Najwyższy na podstawie art. 398^{15} § 1 k.p.c. orzekł jak w sentencji. O kosztach postępowania kasacyjnego orzeczono na podstawie art. 108 w związku z art. 398^{21} k.p.c.